

Austrálie a Oceánie

Doporučená literatura:

- Brinke, J.: Austrálie a Oceánie. Praha: SPN, 1983. 295 s.
- Inovecký, F.: Austrálie. Praha: Svoboda, 1982. 267 s.
- Kunský, J.: Zeměpis světa. Díl: Austrálie, Oceánie a polární kraje. Praha: Orbis, 1964.
- Šindler, Baar: Regionální geografie světa 1/I. Ostrava: 1988.
- www.cia.gov

Poloha Austrálie

Uvnitř Indoaustralské litosférické desky, pevnina Austrálie není na rozhraní s jinou litosférickou deskou ⇒ geologicky relativně klidný kontinent. Mezi Asií a Austrálií se vzdálenost zmenšuje. Nová Guinea je na stejné desce jako Austrálie, byla součástí australského kontinentu. Severovýchodně od Austrálie středooceánský hřbet ⇒ řada sopečných ostrovů.

Austrálie a Oceánie ... samostatný kontinent, zabírající asi 9 mil. km² (1/16 souše), z toho 85 % připadá na Austrálii a Tasmánii

Pojmenování vzniklo z: Terra Australis (Incognita) = (Neznámá) Jižní země

Odlehlost – znamená z pohledu Středoevropana izolovaný vývoj (přírodní i hospodářský) a odlehlost od hlavních dopravních tepen.

Námořní vzdálenost Londýn-Sydney... přes Panamu 21 290 km, přes Suez 23 080 km.

Australský svaz ... 7 063 000 km² (bez ostrovů)
7 686 850 km² (s přilehlými ostrovy, dle CIA 2000)

Leží podél obratníku Kozoroaha, rozměry S-J 3 400 km, Z-V 3 800 km.

Nejodlehlejší body Australského svazu:

	<i>pevnina</i>		<i>v politických hranicích (včetně ostrovů)</i>
S	mys York	10° 41' j.š.	ostrov Matakawa (u Nové Guineje)
Z	Příkrý mys (Steep Point)	113° 09' v.d.	(totéž)
J	Jihovýchodní mys (Tasmánie)	39° 07' j.š.	(totéž)
V	Byronův mys	153° 39' v.d.	ostrov lorda Howea.(sopečný, 13 km ²)

Charakteristika pobřeží

malá horizontální členitost (strovy a poloostrovy 8,5 % rozlohy). Největší poloostrov: Yorský. Délka pobřeží 19 500 km, málo míst výhodných pro přístavy (na JV pobřeží nejčlenitější ⇒ zde počátky osídlování).

Severní pobřeží: široká šelfová moře (Timorské, Arafurské), málo přístavů (Darwin). Velká amplituda přílivu/odlivu. Četné korálové útesy, při pobřeží mangrove, nepříznivé klimatické podmínky, zasahují sem tropické cyklony.

Západní pobřeží: na SZ (18 – 20 °j. š.) nerozčleněné písčité pobřeží (Velká písečná poušť přechází postupně až do moře) – tzv. 80milové pásmo (příčina: studený proud ⇒ nedostatek srážek). Perth, Žraločí zátoka u Příkrého mysu.

Jižní pobřeží: Velký Australský záliv (je tvořen krasovými horninami) – Nullarborová krasová krajina. Až 150m klify (nejvýraznější krasovění je mořským příbojem). Tektonické zálivy Spencerův a Svatojiřský (Adelaide), ústí řeky Murray, množství plavenin.

Východní pobřeží: moře dosahuje značných hloubek, u Newcastleu až 6 000 m, Tasmanovo a Korálové moře mají pobřeží riasového typu – údolí zaplavená mořskou vodou ⇒ oblast vhodná pro přístavy:

Sydney (zátoka Port Jackson)

Brisbane (Moretonova zátoka)

Melbourne (zátoka Port Philip)

Na SV Velká útesová bariéra (1 900 km), má několik pásů, útesy rovnoběžně s pobřežím, kanál mezi útesy a pobřežím je 20 – 150 km, hloubka 110 – 200 m (největší korálový útes na Zemi).

Ostrovy:

- pevninské (Nová Guinea, Nový Zéland)
- sopečné (na okraji litosférických desek), z nichž mohou vznikat korálové ostrovy
- ostrovy vázané na horkou skvrnu (v jedné linii) – např. Havajské ostrovy
- stolové hory - guyoty

Geologický vývoj Austrálie

Austrálie je součástí Indoaustralské desky.

Prvohory: kaledonské vrásnění ⇒ vyvrásněna S a SZ část, během hercynského vrásnění vyvrásněna většina celků a zformována dnešní podoba kontinentu (centrální pánev, vyvrásněné okraje). Denudace.

Druhohry: Rozpad Gondwany, Austrálie se vyvíjí izolovaně. Transgrese velké části Austrálie ⇒ mocné vrstvy druhohorních sedimentů. Nezaplavené části dále zarovnávány.

Třetihory: Moře ustoupilo, Austrálie je kontinent zarovnaného povrchu, nad něj vystupovalo Musgraveovo a Macdonellovo pohoří. Poslední mořská transgrese (opět hlavně v centrální části). Východní část postižena tlakem od S ⇒ rozlámána na kry ⇒ pokles (Vznik Tasmanova moře, Nového Zélandu). Přes severní ostrov Nového Zélandu prochází hranice litosférické desky ⇒ největší sopečná činnost. (Jinak je australský kontinent bez sopečné aktivity). Zdvih okrajových částí o 1 000 – 1 500 m ⇒ vznik Australských Alp. Na V pobřeží řada příčných zlomů.

Čtvrtohory: dochází k pohybu podél zlomů, k poklesu a vzniku Bassova průlivu (vznik Tasmánie), Torresova průlivu (oddělení Nové Guineje); v centrální pánvi fluviální sedimenty. Pleistocén – ledovce ve Východoaustralském pohoří a na Tasmánii. V současnosti bez ledovců, pouze v nejvyšších partiích Australských Alp sněžníky.

REGIONÁLNÍ GEOLOGICKÉ JEDNOTKY

1 Australská platforma

západní Austrálie (Australská pánev), konsolidovaná část australského kontinentu bez projevů tektoniky. Základem je starý, několikrát metamorfovaný kontinent ⇒ nerostné bohatství. Velký sedimentární obal (nad něj ční jen Musgraveovo a Macdonellovo pohoří)

2 Tasmanidy

východní třetina Austrálie, vznikla jako prvohorní vrásná pohoří.

(hranice mezi 1 a 2 probíhá od Georgetownu po Adelaide).

Geomorfologie Austrálie

nejvyšší bod Mt. Kosciusko [kosiaskou] 2 230 m n. m.
nejnižší bod Eyreovo jezero proláklina -16 m
průměrná nadmořská výška Austrálie 270 m n. m.

GEOMORFOLOGICKÉ JEDNOTKY

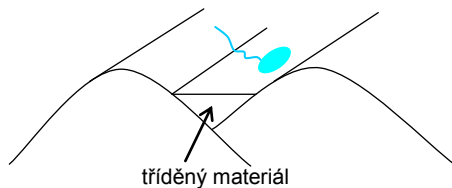
1 Západoaustralská tabule

zarovnaný povrch se sedimentárním obalem, 2/3 kontinentu, výška 200 – 800 m n. m. Největší australská oblast bez vyvinuté říční sítě (řeky, tzv. creeky, vznikají jen v době nejvyšších dešťů). Dílčí dělení:

1a) Jihozápad Austrálie: *Darlingovo pohoří* (⇒ málo přístavů), řeky hloubí hluboké strže (těžko obdělávatelná krajina), při pobřeží aridní pás, vliv studeného australského proudu...

1b) Severozápadní Austrálie: žádný horský předěl, široký šelf, pobřeží přechází postupně v pouštní vnitrozemí (80mílové pásmo)

1c) Vnitrozemí Západoaustralské tabule: dnes synklinály, pouště – *Velká písečná poušť*, *Gibsonova poušť*, *Viktoriina poušť*; většinou se jedná o polopouště (klasický erg je pouze Velká písečná poušť), Velká Viktoriina poušť přechází na J do krasové krajiny (*Nullarborská krasová krajina* nebo též rovina). Slaná jezera při pobřeží (hlavně na JZ střední části) – existují dočasně, mají charakter saharských šottů (šotty souvisí s náplavovými kužely):

Pozn.: Území se solnými jezery se označuje *bahada*, spojením náplavových kuželů vzniká *pediment*.

k 1c) dále patří: *Amadeova tektonická linie*: mezi *Musgraveovým* a *Macdonnellovým* pohořím, je na ní Amadeovo jezero (tektonické). *Ayers Rock (Uluru)* – exfoliační klenba v železem zpevněných slepenicích. Při západním okraji centrální části je *Kimberley Plateau* (kra porušená více zlomy, podél nich na povrch čediče), *Antrimská plošina* (také kra), *pohoří krále Leopolda* (v tocích diamanty).

2 Středoaustralská pánev

snížená část, jednotvárný typ reliéfu, akumulační, odvodňována jen malá část (Do Velkého australského nebo do Carpentarského zálivu), většina je bezodtoková. V centrální části jsou artéské pánve (nejvíce na světě). Hlavní zvodnělou vrstvou jsou jurské vápence, zdrojnicí pro tuto oblast jsou svahy australských Kordiller.

Voda se čerpá z hloubek 1,5 – 2 km, má poměrně vysokou teplotu 60 – 80 °C, proto vybudovány velké podzemní rezervoáry, v nichž se nechává ochladit, pak se čerpá. Silně mineralizovaná, slouží hlavně pro zemědělské účely, pro obyvatelstvo vyžaduje značnou úpravu.

Velká artéská pánev (1,5 mil. km²)

říční systém Murray-Darling: Murray 1 600 km, voda po celý rok

Darling – 3 500 km, v některých úsecích voda jen po určitou část roku

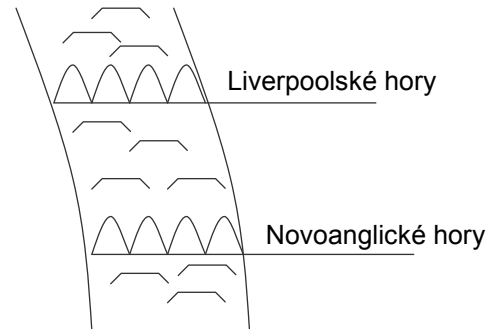
3 Východoaustralské hory (méně vhodné označení: Australské Kordillery)

Někdy označované celé jako *Velké předělové pohoří*; táhnou se od Yorského poloostrova po Tasmánii ve vzdálenosti 80 – 100 km od pobřeží. Šířka 80 – 160 km, průměrná nadmořská výška 950 m n. m. Vznik hercynským vrásněním, v třetihorách rozlámány do několika skupin, 5 základních:

3a) Yorský poloostrov až Brisbane – v délce 2000 km, nejvyšší bod 1611 m. Základní struktura zde:

3b) Brisbane až Newcastle – typické stolové hory, svahy modelované říční erozí, nejvíce čedičových výlevů (*Liverpoolské hory*, *Novoanglické hory*) – podél příčných zlomů

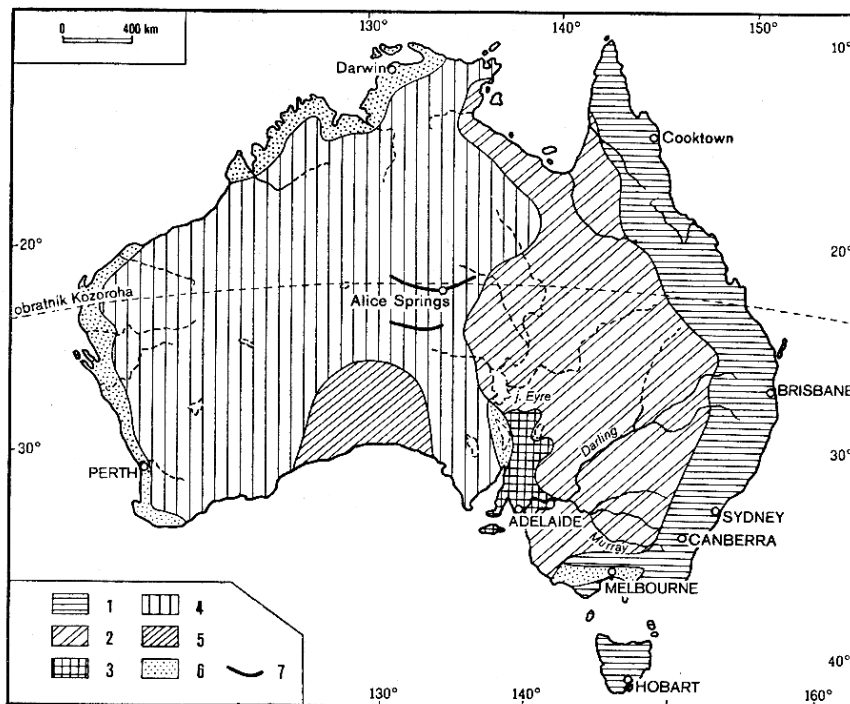
3c) Newcastle až nejnižnější část

Modré hory (na Z od Sydney) – průměrná výška 1000 m (podkladem silurské vápence, jsou zde sopečné výlevy)

Australské Alpy – vyzdvižená parovina, z 62 % NP Mt. Kosciusko (rozloha 7 tis. km², vyhlášen 1944 k zabránění zavláčení ostružiníku, eroze způsobené pastvou a k omezení vysoké návštěvnosti – silnice vede až na vrchol Mt. Kosciusko), sníh zde 2-3 měsíce v roce

3d) okolí Melbourne – pouze malý pruh pohoří, území tvořeno čediči na přelomu druhohor a třetihor. Velká Viktoriina nížina.

3e) pohoří Tasmánie (Mt. Ossa 1 617 m n. m.) – vyzdvižená parovina, 2 horská pásma + centrální plošina uprostřed. Pobřeží riasového typu.

GEOMORFOLOGICKÉ OBLASTI AUSTRÁLIE

- 1 – Východoaustralské hory
- 2 – Středoaustralská pánev
- 3 – Jihoaustralská hornatina
- 4 – Západaustralská plošina
- 5 – Nullarborská krasová tabule
- 6 – pobřežní roviny
- 7 – středoaustralská ostrovní pohoří

(podle: Brinke)

Klimatické poměry Austrálie

Převažují východní větry (pasáty) – narazí na horskou překážku Předělového pohoří ⇒ většina Austrálie v závětrří (srážkový deficit).

Tlakové útvary

léto: TN nad S a SV Austrálií (větší úhrn srážek), TV nad Australským zálivem. Letní deště proto na severu a východě.

zima: TV nad S Austrálií, nad J Austrálií postup frontálních systémů k západu, proto jih je oblastí zimních dešťů.

Srážkové úhrny

Severní části mají obecně více srážek než jižní.

- 1) SV pobřeží: pasátové proudění + letní TN ⇒ vysoké úhrny (3 600 – 4 200 mm/rok)
- 2) V pobřeží: návětrné svahy Východoaustralských hor, srážkové úhrny 1 200 – 1 500 mm/rok
- 3) Jihozápad a Tasmánie: přes 1 000 mm (zimní deště), na Z Tasmánie téměř 2 000 mm/rok
- 4) Oblasti do 250 mm/rok ... více jak 1/3 kontinentu (vnitrozemí)
- 5) Oblasti do 120 mm/rok ... oblasti Eyreova jezera (navíc deště jen ve formě prudkých lijáků až 700 mm/den)

Ve 4 a 5 vznikají občasné tekoucí vodní toky creeky, jejichž údolí po většinu roku modeluje vítr

Tropické cyklóny: postihují S a SZ Austrálie, jejich místní označení je v Queenslandu *hurricane* a v Arnhemské zemi *willy-willy*.

KLIMATICKÉ OBLASTI

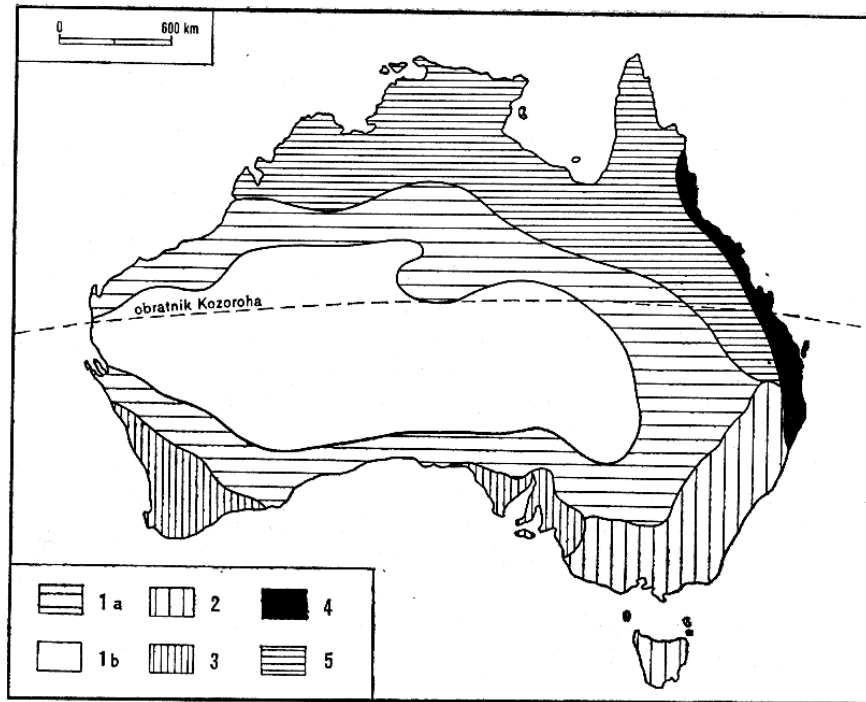
1) Suché a horké kontinentální klima – ve vnitrozemí (pouště 3 mil. km², polopouště 2,76 mil. km²), jedna z nejteplejších oblastí světa (v Marble Bar naměřeno 160 dnů po sobě přes 37 °C, značně nerovnoměrné srážky, extrémní výkyvy teplot (až o 48 °C denně).

2) Mírné podnebí s pravidelnými srážkami – JV pobřeží Austrálie, Tasmánie; srážky z východního proudění (na severu více v létě, na jihu rovnoměrnější), průměrné teploty: červenec 10 °C, leden 20 °C. Je zde největší koncentrace obyvatel.

3) Mírné až subtropické podnebí se zimním maximem srážek – JZ Austrálie a oblast okolo Adelaide. Úhrny srážek Perth 850 mm/rok, Adelaide 550 mm/rok, z toho polovina v zimě a jen několik % v létě.

4) Subtropické až tropické podnebí se srážkami z pasátů – návětrná oblast Východoaustralských hor.

5) Tropické podnebí s monzuny – SZ Austrálie od Broome přes Arnhemskou zemi po Yorský poloostrov; srážky jsou přinášeny monzuny (směrem do vnitrozemí srážek ubývá). Letní monzun přináší deště od konce listopadu do konce dubna.

18. Klimatické oblasti Austrálie. 1 – oblast suchého a horkého kontinentálního pobřeží (1a – pouštního, 1b – polopouštního), 2 – oblast mírného podnebí s celkem pravidelně rozloženými srážkami, 3 – oblast mírného až subtropického podnebí s mírným zimním srážkovým maximem, 4 – oblast subtropického až tropického podnebí se srážkami přinášnými pasáty, 5 – oblast tropického podnebí se srážkami přinášnými monzuny.

Hydrologické poměry Austrálie

60 % povrchu tvoří bezodtoké oblasti. Ze srážkových úhrnů jen asi 10 % odvede povrchový odtok, většinu „pohlít“ výpar. Z oblastí s odtokem k moři náleží 3/4 k úmoří Indického oceánu, 1/4 k úmoří Tichého oceánu; rozvodnice vede po hřebeni Východoaustralských hor.

Dva základní říční systémy...

- 1) **Murray-Darling:** Murray 2520 km (+Darling 3 490 km), splavná 1 600 km, průtok 1900 m³/s Darling (2720 km) – její přítok, značné rozkolísání hladiny (běžně asi o 10 m, max. až o 60 m), pramení Z od Brisbane, proměnlivý název: část je „Barwon“)
- 2) **východní svahy Východoaustralských hor:** toky s velkým spádem v hlubokých kaňonech, hustá říční síť. Velká řeka Hunter (má ale menší průtok než Morava), hustá hydroenergetická síť (systém Sněžné řeky)

Další oblasti nemají tak výrazně vyvinutou říční síť:

- 3) **Středoaustralská pánev** – občasné vodní toky (creeky), většina náleží povodí Eyreova jezera (to má přes 1 mil. km²), kde je nejvyšší hustota creeků na světě. Přitom pouze v 5 % dosáhne voda v creeku až do jezera. Údolí jsou modelována větrem, celá oblast je bezodtoká, Eyreovo jezero vždy na část roku zcela vysychá, má max. hloubku 1 m. nadmořská výška –16 m (proláklna), plocha 9 – 15 tis. km². Zdrojem vodnosti zde jsou srážky nebo vyvěrání podzemních vod, lokálně pak tající sněh.

Dříve častější jezera jsou dnes většinou solnými pánvemi periodicky naplňovanými vodou. Největší jsou jezero *Amadeus* (tektonické), *Eyreovo* a *Torrensovo*.

Významným zdrojem v mnoha oblastech Austrálie jsou artéské vody – buď po navrtání vyvěrají či stříkají na povrch (artéské vody), častěji jsou ale čerpány z určité hloubky (subartéské vody). Hlavní artéské pánve jsou *Velká artéská pánev* (1,7 mil. km²), *Pouštní pánev s pánví Fitzroy* (Z Austrálie; 0,4 mil. km²), *pánev Murray* (0,28 mil. km²) a další.

Pedogeografické poměry Austrálie

V třetihorních klimatických podmínkách probíhal proces lateritizace.

6 základních oblastí:

1) **podzolové půdy** – Východoaustralské hory, Tasmánie

2) **červenohnědé půdy a červenice** (terra rosa) – střední tok Murray-Darling, JZ Austrálie, vázány na vápence a sezónní srážky

3) **lehké, světlé vápnité půdy** – JZ Austrálie, povodí Murray-Darling, chudá na humus. Husté křovinaté porosty scrub.

4) **šedé a hnědé půdy** (xerosoly) – přechod mezi savanou a stepí, lemuje pouště a polopouště, jde o sytké sedimenty.

5) **polopouštní a pouštní půdy** (arenosoly) – půdy na písčitém substrátu, v pouštích *yarnosoly* (potyp arenosolů) – mají dva podtypy:

a) sytká pouštní půda (zvýšený obsah CaCO_3)

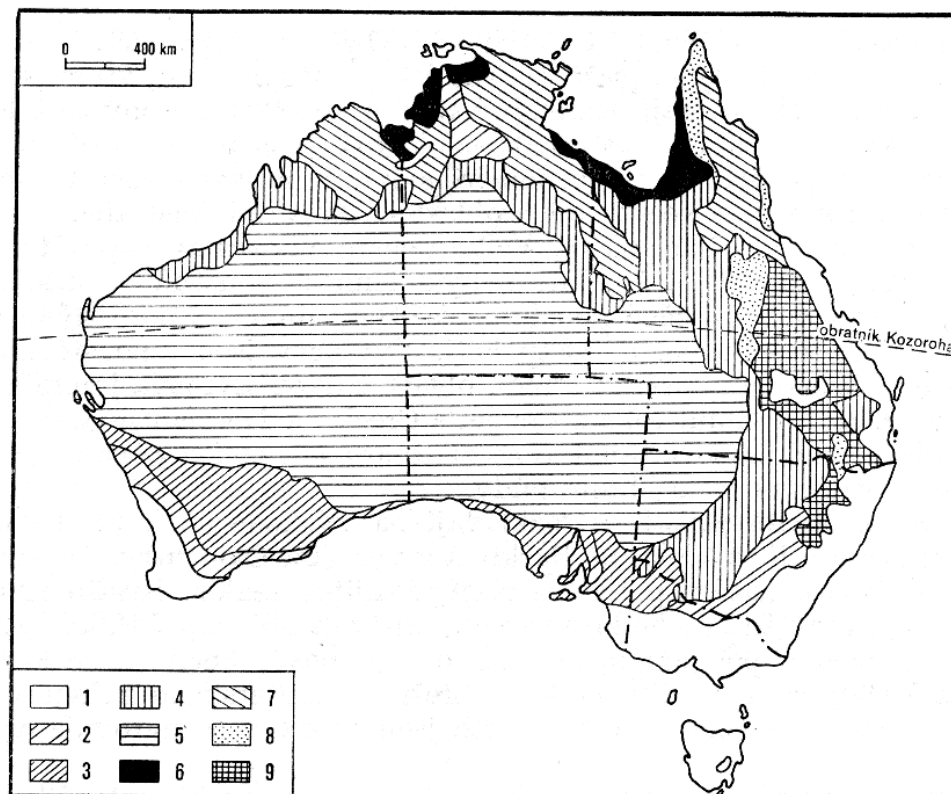
hamadová (pouštní lak)

písečná sytká půda (erg)

solná prachová půda (v ní vysrážené soli, tzv. pouštní květy)

b) pouštní kůry – mocnost několik cm až m, vytváří souvislou vrstvu v deflačních vanách (dojde k vypaření vody), jsou pro Austrálii typické, jsou na 10 – 15 % rozlohy kontinentu.

6) **laterity** – hlavně severní oblasti, dochází k vymývání půdního horizontu.

24. Přehledná mapka půd Austrálie. 1 – podzolované půdy, 2 – červenohnědé půdy a červenice (terra rossa), 3 – lehké, světlé, vápnité půdy (mallee soils), 4 – šedé a hnědé půdy, 5 – pouštní půdy, 6 – pobřežní bažiny, 7 – půdy na plošinách a pohořích monzunové Austrálie. 8 – lateritické půdy, 9 – tmavé půdy a rendziny.

Biogeografické poměry Austrálie

Izolovaný vývoj kontinentu ⇒ řada specifických druhů, samostatná biogeografická oblast.

Flóra:

- 1) *JZ Austrálie* – typické jsou blahovičnický (eukalypty; 500 druhů, jejich listy se staví kolmo ke Slunci a vysávají z půdy vláhu – dají se užit k odvodnění bažin, což je v Austrálii „k ničemu“) a akácie, společně tvoří lesnaté porosty *bush*. Většině blahovičnicků se silně odlupuje kůra ⇒ jejím vznícením často požáry. Druh eukalyptu zvaný *yarrah* je odolný proti termitům, jeho dřevo se užívá na stavbu domů (tzv. červené dřevo, též australský mahagon).
- 2) *Střední Austrálie* – typický je zde „trávnový strom“ žlutoka (má nízký kmen a na něm chomáč listí, získává se z něj pryskyřice pro lak a mýdlo) a „lahvový strom“ baobab (obvod kmene až 20 m). Křovinaté porosty eukalyptů a dalších rostlin se označují *scrub*.
- 3) *Severovýchod Austrálie (Yorský poloostrov, Queensland)* – množství druhů, monzunové lesy, v údolí řek galeriové lesy, při pobřeží mangrove.
- 4) *Jihovýchodní Austrálie* – alpinská a subalpínská vegetace.
- 5) *Tasmánie* – blahovičnický, tropický deštný les, alpinská a subalpínská vegetace.

Nepůvodní druhy:

kaktus *opuncie* (přivezen jako okrasný 1839, hromadně se rozšířil a začal vytlačovat obilniny, proto 1925 nasazena mýra *Castoglastis*, která jej v nejnepříhodnějších oblastech zničila)
ostružiník (zavlečen)

Fauna:

Nedostatek savců a šelem, jedinou šelmou je *pes dingo* (zdivočelý zavlečený druh).

Typickými živočichy jsou **vačnatci** (*klokan* – přes 100 druhů, *koala medvídkovitá*, *vombat*, *vakoveverka*, *tasmánský tygr*, *tasmánský ďábel*, *vakovlk*) a **ptakořitní** (*ptakopysk podivný*, *ježura australská*), dále např. agama límcová, moloch ostnitý, varani, krokodýl cejlonský (při S a SV pobřeží, proniká do ústí řek), 16 druhů hadů se smrtelným uštknutím (pazmije trnitá), nejedovaté krajty atd., plaz *scink*; 650 druhů ptáků (přes 1/2 z toho endemité), největší emu hnědý. Termiti, 2 000 druhů pavouků, málo sladkovodních ryb, žádný z původních živočichů Austrálie nebyl využit k chovu.

Proto sem dovezeny druhy odjinud: králík polní (jeho katastrofální přemnožení bylo drasticky omezeno nakažením myxomatózou), pes dingo, velbloudi a koně (částečně zdivočeli), vodní buvoli (z Timoru)

Ochrana přírody

1872 první chráněné území (v Západní Austrálii)

1879 první národní park (*Royal NP* v Novém Jižním Walesu)

dnes na 120 národních parků a přírodních rezervací (1,5 % rozlohy Austrálie).

Nejznámější NP:

- *Kosciusko* – alpinská vegetace
- *Uluru* – monolity Ayers Rock a Mt. Olga
- *Velká útesová bariéra* – mořský národní park na části Velké útesové bariéry
- *Nepojmenovaný ochranný park* (Unnamed Conservation Park) – největší, rozloha 21 320 km² (většinu tvoří Velká Viktoriina poušť)

Osídlování Austrálie

První lidé osídlili Austrálii z Asie před 40 tis. lety (pře Guineu) pomocí rybářských člunů. Evropanům nebyla už ve starověku cizí myšlenka na existenci Jižní neznámé země (Terra Australis Incognita) obývané Protinožci (Antipody), šlo ale jen o dohady.

1519 - 1522 **Fernão Magalhães** a plavba kolem světa (objevil v Tichém oceánu atoly v Polynésii, Guam, Timor, prokázal západní cestu na Filipíny – tam zabit domorodci).

1606 Willem Jansz(oon) přistál na australské pevnině, myslel že jde o indonéský ostrov

1642 Abel Tasman objevil **Tasmánii** (pojmenoval ji Van Diemenova země), **Nový Zéland**, Tonga, Fidži a Bismarckovo souostroví, objevy kartograficky dobře zpracoval.

17. stol. Holanďané objevili značnou část pobřeží Austrálie (především západ), území nazvali **Nové Holandsko**. Kvůli nehostinnosti objevených oblastí neměli velký zájem o kolonizaci.

28. 4. **1770 James Cook** po plavbě přes Tahiti a Nový Zéland **objevil východní pobřeží** Austrálie (přistání v Botanické zátocy, vyslal průzkumníky na sever až po Cook Town) – území pojmenoval Nový Jižní Wales. Při dalších plavbách objevil Novou Kaledonii a Havaj (tam zabit domorodci).

4.7.1776 – vyhlášení Deklarace nezávislosti USA

1783 – **Velká Británie** uznala samostatnost USA, **pro své trestance potřebovala novou kolonii**

→ poslala je do Austrálie (plavba trvala 8 měsíců)

1788 – přistání první flotily 11 lodí v zátocy Port Jackson (717 trestanců); založeno město Sydney a **vyhlášena britská kolonie Nový Jižní Wales**. Probíhal nekoordinovaný zábor půdy (squatteři).

1797 – dovezeny první ovce merino, zakládá se jejich chov (1807 se začíná vyvážet vlna, rozvoj místního textilního průmyslu byl Anglií potlačován).

Postupně vznikají další nové samostatné kolonie (1825 Tasmánie, 1829 Západní Austrálie, 1836 Jižní Austrálie, 1851 Victoria, 1859 Queensland).

1851 – poblíž Melbourne objevena ložiska zlata u Ballaratu a u Bendinga ⇒ **zlatá horečka**, Austrálie přestala být „za trest“, obrovský příliv Evropanů:

1850 400 000 obyv.

1860 1 145 000 obyv.

1854 – první železniční trať, pozornost kolonizátorů se obrací do vnitrozemí

po 1860 – bouřlivý rozvoj zemědělství, vzrůstají plochy oseté dovezenou pšenicí (od 90. let 19. stol. produkce i na vývoz)

1892 – ložisko zlata na západě u Kalgoorlie ⇒ nová vlna zlaté horečky

konec. 19. stol. – kontinent rozdělený na 6 kolonií začíná uvažovat o sjednocení vnitřních předpisů a politik (poštovní služby, rozdílný rozchod železnic, celní překážky...). Proběhlo referendum o spojení, v roce 1900 ústava podepsána královnou Viktorií ⇒

1.1. 1901 vzniká Australské společenství (Australský svaz – Commonwealth of Australia), v té době čítající 5 mil. obyvatel.

Tabulka: Administrativní členění

Územní jednotka	Rozloha (km ²)	Obyvatel (1996)	Hlavní město
Federální stát			
Nový Jižní Wales (New South Wales)	801 600	6 039 200	Sydney
Queensland	1 727 200	3 369 000	Brisbane
Jižní Austrálie (South Australia)	984 000	1 428 000	Adelaide
Tasmánie (Tasmania)	67 800	460 000	Hobart
Victoria	227 600	4 374 000	Melbourne
Západní Austrálie (Western Australia)	2 525 500	1 726 000	Perth
Teritorium			
Teritorium hlavního města (Australian Capital Territory)	2 400	299 000	Canberra
Severní teritorium (Northern Territory)	1 346 200	195 000	Darwin
Zámořské teritorium			
Ashmore and Cartier Islands	5	bez stálého osídlení	–
Coral Sea Islands Territory	5	bez stálého osídlení	–
Heard and McDonald Islands	412	neobydlené	
Kokosové ostrovy	14	600	Bantam
Norfolk	36	2 200	Kingston
Vánoční ostrov	135	800	Flying Fish Cove

Pozn.:

Teritorium hlavního města – od 1989 jako samostatný celek (statutární město).

Severní teritorium – zde je největší koncentrace domorodých obyvatel, proto určité osamostatnění (úplná samospráva od 1979).

Kokosové ostrovy – zvané také Keelingovy, 2 atoly + 7 poloatolů. Objeveny 1609, roku 1827 se zde usídlil John Ross a prohlásil se za krále, od 1857 britská kolonie, od 1955 spravovány Austrálií. Vývoz kopry.

Vánoční ostrov – objeven na Štědrý den 1643, australským zámořským teritoriem je od 1958, z 2000 obyvatel tvoří polovinu Čiňané, bohatá fosfátová ložiska.

Ostrovy Ashmore and Cartier – od 1938 spravovány Severním teritoriem, jde o 3 neobydlené ostrůvky, slouží jako rybářská základna, jeden útes je přírodní rezervací.

Ostrovy Korálového moře – plošně rozsáhlé (přes 1,5 mil. km²), ale souš jen 2,5 km². Neobydlené, několik meteorologických stanic, teritorium od 1969.

Norfolk – objeven Cookem 1774, teritorium od 1914. Dříve trestanecký tábor (?? sem deportace vzbouřenců z lodi Bounty)

Heard a McDonaldovy ostrovy – zámořské teritorium od 1953.

2. 12. 1959 podpis *Dohody o mírovém využití Antarktidy*, podepsaly ji státy: býv. SSSR, USA, Velká Británie, Francie, Belgie, Norsko, Argentina, Chile, Japonsko, JAR, Austrálie a Nový Zéland. Smlouva neřeší územní rozdělení, ovšem ponechává dřívější nároky na sektory v platnosti s tím, že nové územní nároky již nemohou být vzneseny. Antarktida má být využívána pro mírové účely, nesmí se těžit nerosty. ČR využívá chilský a argentinský sektor (výzkumná polární stanice). Na Austrálii připadá sektor o ploše 6 mil. km² (téměř 1/2).

Obyvatelstvo Austrálie

Počet obyvatel: 19 357 594 (odhad CIA, červenec 2001)

Do 60. let 19. stol. přírůstek převážně přistěhovalcům, vývoj:

období zlaté horečky	1,0 mil. obyv.
1901	3,8 mil. obyv.
1981	14,9 mil. obyv.

Přistěhovalci bylo dříve silně podporováno (5leté daňové prázdniny atd.), ovšem selektivně (bránili se asijským imigrantům povinnou zkouškou z evropského jazyka).

Národnostní složení: 92 % běloši (hlavně Evropané), 7 % Asiaté, 1 % Aboriginové a ostatní

Aborigines (Austrálci)

v 18. stol. 250 – 300 tis. původních obyvatel v 500 kmenech, byli vybjíjeni a vyhnáni za kolonizace od pobřeží do vnitrozemských neúrodných oblastí.

1901	67 000 včetně míšenců.
1966	122 000, z toho 77 tis. míšenců
1996	227 547 (módní vlna hlášení se k odkazu domorodých předků ⇒ číslo nespolehlivé)

Dnešní rozložení:	27 %	Queensland
	25 %	Nový Jižní Wales
	16 %	Západní Austrálie
	15 %	Severní teritorium

Charakteristika: široký nos, tmavá pleť, kudrnaté vlasy, masivní rty (patří k ekvatoriální rase, od negroidních černochů se ale mírně liší – jsou samostatnou australoidní (pod)rasou mající 2 větve: severní a jižní). Do Austrálie přišli přes Novou Guineu. Vysoká nezaměstnanost a negramotnost (což jim ovšem nečiní psychickou újmu – „berou to jinak“). V průměru o 20 let kratší délka života, téměř 2/3 původních obyvatel žije v místech vzdálených od civilizace, někteří údajně ještě neviděli bělocha.

Vývoj boje za práva Aboriginů:

18. stol.	vyhnání do rezervací
do poč. 20. st.	rapidní snížení počtu
1962	počátek hnutí Aboriginů za práva na půdu, protesty proti surovinovému drancování rezervací
1967	Aboriginové získali volební právo
1977	rozhodnutí Nejvyššího soudu: „Aboriginové nemají na zemi, kterou obývají, žádná práva.“
1992	rozhodnutí z roku 1977 revidováno ⇒ závazek vlády nahradit škody a navrátit půdu
1994	v platnost vstoupil zákon o právu původních obyvatel na půdu, v něm je obsaženo: „Území budou vrácena domorodým komunitám, ale pouze těm, které prokáží, že si uchovaly tradiční vztah ke své půdě“. Navíc se rozhodnutí týká jen státních pozemků v centrální poušti a Arnhemské zemi.

Eddie Maba ... náčelník kmene Merian (z ostrova v Torresově úžině) – jeden z iniciátorů boje za půdu (1982).

Náboženství: 26,1 % anglikáni
26,0 % katolíci
24,3 % ostatní křesťané
11,0 % ostatní náboženství

Rozložení obyvatelstva je nerovnoměrné, 3/4 kontinentu je neobydleno. Prakticky každé město v Austrálii bylo založeno jako přístav nebo jako naleziště nerostných surovin. Vysoký stupeň marimity (3/4 obyvatel žijí do 50 km od pobřeží), 86 % obyvatel žije ve městech (přitom ve městech nad 100 tis. obyvatel 70 %, obdobný ukazatel v USA činí 48 %).

Metropolitní města: (počty obyvatel k roku 1996)

1. Sydney 3,9 mil., založeno 1788, druhý největší přístav (LOH 2000, známá budova opery)
2. Melbourne 3,3 mil., založeno 1835, hlavním městem po dostavbu Canberry (1901-1927), LOH 1956
3. Brisbane 1,3 mil., založeno 1824. Nejvýznamnější ložiska černého uhlí.
4. Perth 1,1 mil., založeno 1829 v ústí řeky Swan

Dále:

Adelaide 1,0 mil., založeno 1837 v zálivu Sv. Vincence
Canberra 0,3 mil., stavba 1913-1927, hlavní město, Parlament
Darwin 0,3 mil., založen 1869 (1941 vybombardován Japonci, 1974 ze 2/3 zničen tropickým cyklónem)
Newcastle 436 tis., založeno v 1801 jako trestanecká kolonie, dnes největší australský přístav (transport uhlí z oblasti Sydney).

Hospodářství Austrálie

HDP na obyvatele: 20 000 USD (1997) ... Švýcarsko 38 000 USD, Japonsko 35 000 USD, USA 26 000 USD
22 2000 USD (1999)

Hospodářský růst: 1992 1,8 %
1994 6,4 % ... *maximum 90. let*
1997 3,7 %
1999 4,3 %

Nezaměstnanost: 7,5 % (1999)

S poklesem cel se zvyšuje těžba nerostných surovin.

Tvorba HDP (1995): 65 % služby (22 % finančníctví)
8,5 % průmysl
8 % stavebnictví
5 % těžba
3 % zemědělství a rybolov
} ⇒ Austrálie by patřila do G7

Zpracovatelský průmysl – rozhodující složka hospodářství, převahu nad zemědělstvím získal až na poč. 50. let.

Za 2. sv. války a po ní došlo k využívání bohaté surovinové základny ⇒ rozvoj průmyslu

Zaměstnanost (1997): 71 % služby
24 % průmysl
5 % zemědělství

Rozvoj průmyslu:

probíhá od 50. let 19. stol.

konec 19. stol. – vlastní hospodářská politika v každém federativním státě, vznikly důlní podniky (investice britského kapitálu)

1. světová válka (bitva u Galipoli atd. ⇒ vznik národního povědomí, protibritské nálady) – reorientace trhů, omezen vliv Britů, ještě větší rozvoj hutnictví a zbrojního průmyslu, rozvoj potravinářství (konzervárny, mlýny)

2. světová válka – zemědělská a průmyslová základna Velké Británie na východ od Suez, zásobárna spojeneckých armád

Samotný australský kontinent nebyl tak postižen druhou světovou válkou, přitom z pacifické oblasti načas „zmizelo“ Japonsko ⇒ prostor pro rozvoj Austrálie.

Těžba surovin

V roce 1997: 17,7 % vývozu ...uhlí
15,3 % vývozu ... ropa a zemní plyn
21,3 % vývozu ... potraviny

Odběratelé: 1. Japonsko
2. USA
3. Jižní Korea

Těžební průmysl: velké nerostné bohatství, jedno z největších ložisek Fe rudy a bauxitu na světě (velká část kontinentu byla opakovaně metamorfována ⇒ bohatství nerostů), těžba především:

bauxit	1. na světě	
Fe ruda	3. na světě	(Čína 24 %, Brazílie 17 %, Austrálie 13 %)
olovo	1. na světě	
zinek	1. na světě	
diamanty	1. na světě	

Fe ruda

20% podíl na celkové hodnotě produkce těžebního průmyslu, v 50. letech 20. stol. ložiska v jižní Austrálii (méně významná také v západní Austrálii), těžba pro domácí trh (snaha chránit ložiska – embargo na vývoz).

1963 zrušení embarga, podepsána dlouhodobá smlouva s Japonskem ⇒ dnes 1/2 těžby do Japonska
Dnes 4 hlavní oblasti těžby:

- severozápad a západ Západní Austrálie (pilbarský blok ... hematit, mimonit; 90 % těžby)
- jih Jižní Austrálie
- sever Severního teritoria
- severozápad Tasmánie

Bauxit

V těžbě 1. první na světě (36 % světové produkce). Bauxit vzniká zvětráváním třetihorních sedimentů v tropickém podnebí → největší ložiska Yorský poloostrov (Weipa, údajně největší ložisko na světě), dále i údolí řeky Darling

Olovnato-zinkové rudy

Také 1. na světě (olovnaté 25 %, zinkové 15 %), těžba od konce 19. stol., ložiska:

- Mt. Isa v Queenslandu (na rozvodí řek, významné do současnosti).
- oblast Broken Hill
- McArthurova pánev

20 % PbZn rud se vyváží přímo v surovém stavu, hlavní odběratelé Japonsko a USA.

Měď

Těžba od 1841 (6. na světě: první je Chile, druhé USA; Austrálie vlastní v Chile řadu důlních společností), 60 % těžby v Mt. Isa, dále Abra severovýchodně od Perthu, doplňkově Tasmánie

Niklové rudy

Objeveny 1966, Austrálie je v produkci čtvrtá (10 % světové produkce), ložiska v západní Austrálii

Zlato

1851 objeveno ⇒ zlatá horečka, rozvoj přistěhovalectví (Bendigo, Ballarat, Kalgoorlie)

Černé uhlí

9 % světové produkce, největší pánve kolem Sydney a Brisbane (z hloubky 900 m, zasahují až pod Sydney), vývoz do Japonska a na Nový Zéland

Hnědé uhlí

Největší ložiska mezi Sydney a Brisbane, severní část Queenslandu

Ropa

70 % své spotřeby vytěží, zbytek dováží. Největší naleziště: šelf jihovýchodní Austrálie, dále v pánvi na západ od Brisbane (150 km), pánev Cooper (severně od Adelaide)

Zemní plyn

Soprovází ropu, nejvíce pánev Cooper – spojeno ropovodem se Sydney

Zpracovatelský průmysl

Největší rozvoj po 2. světové válce, souviselo to s dodávkou kvalifikované pracovní síly (přiliv zahraničního kapitálu, nákupem zahraničních licencí). Australská vláda zavedla podporu – úlevy na daních, státní zakázky (→ snaha vyvážit již hotové výrobky).

1. Hutnictví

- okolí Newcastleu – 2/3 Fe rudy zde, největší přístav Austrálie
- pobřeží Spencerova zálivu
- okolí Perthu

2. Energetika

87 % tepelné

13 % vodní (nejvíce okolí Canberry a na Tasmánii; hydroenergetický systém Sněžných hor, budován 1949-74, plocha 5 200 km², 7 vodních elektráren, 16 vodních přehrad, využití spádu. Propojen na zavlažovací systémy.)

nemají jadernou elektrárnu

Jedna z nejvyšších spotřeb elektrické energie na světě (hlavně díky zpracování Al)

Doprava

nízká hustota zalidnění ⇒ doprava má prvořadý význam

malá členitost území ⇒ nízké náklady na stavbu silnic a železnic

Železniční doprava

Dopravuje hlavně nerostné suroviny na střední a velké vzdálenosti.

1891 15 000 km železnic

1941 45 000 km železnic

dnes 33 819 km (2 500 km elektrifikováno) ... délka klesá

délkou železnic 6. na světě, v přepočtu na obyvatele 1. místo na světě

Každý z federativních států má jiný rozchod kolejí (z Perthu do Sydney je třeba 3x překládat), dnes snaha o sjednocení rozchodu – za normu se bere rozchod v Novém Jižním Walesu 1 435 mm).

Hlavní tratě: Sydney-Perth (jízda 60 h, jede 3x týdně)

Adelaide-Alice Springs

Brisbane-sever Austrálie (po východním pobřeží)

Automobilová doprava

Slouží k přepravě na kratší vzdálenosti, kvalitní silniční síť, jezdí se vlevo. Délka dálnic 913 000 km (470 na 1 000 obyv. – 4. místo na světě).

Nejfrekventovanější tahy: Sydney-Melbourne

Sydney-Adelaide

Sydney-Brisbane

Námořní doprava

Jedna z nejvýznamnějších (vývoz!), největší přístav Newcastle, Austrálie je na 30. místě ve světovém objemu přepravy. Hlavně nerostné suroviny do Japonska.

Letecká doprava

Nerovnoměrné osídlení ⇒ vysoká hustota vnitrostátních linek (Australian Airways)

Zemědělství

Zaměstnává 5 % obyvatel, do 50. let mělo rozhodující podíl na HDP, rozvoj v pobřežních oblastech od počátku osídlení. Existoval „stav farmářů“ – vlastnili vždy území o velké rozloze. Podporováno vládou (pronájem za výhodných podmínek). S objevem chladírenských lodí možnost vyvázet masné a mléčné produkty.

Přední vývozce vlny a pšenice, obděláváno 6 % rozlohy, Austrálie je teoreticky schopna uživit 50 – 60 mil. obyvatel.

Živočišná výroba

→ **chov ovcí:** počátek na konci 18. stol.

1821 140 tis. ovcí

1860 23 mil.

1975 152 mil.

1996 133 mil. (na světě první v počtu, za Austrálií je Čína a pak Nový Zéland)

Limitující faktory chovu: srážky 250 – 450 mm
průměrná teplota do 25 °C
voda vzdálená do 5 km

V Austrálii je chov zaměřen hlavně na vlnu, nejvíce ovce merino (mají jemnou kvalitní vlnu, snáší dobře horské podmínky a sucho).

Světová produkce vlny 2,7 mil. t, z toho 0,7 mil. t Austrálie. 90 % vyváží (z toho 40 % Japonsko, pak Evropa a USA). Kvalita pastvin je rozhodující v chovu na vlnu či maso (v produkci masa je první na světě Čína). Oblasti chovu: Jižní Austrálie, západní svahy Východoaustralských hor vyjma Yorského poloostrova. Na J a JV 70 % ovcí

→ chov skotu: rozmach v 19. stol., soustředěn do Severního teritoria a Queenslandu (odkud z 80 % maso vyváženo). Chov skotu na J a JZ Austrálie – pro domácí spotřebu. Dnes 25 mil. ks skotu (maximum bylo v 70. letech – asi 34 mil. ks), stavy se snižují kvůli špatnému odbytu (ztráta evropských trhů).

→ chov prasat: pro domácí spotřebu, dnes 2,5 mil. ks

→ chov koní: spojen s chovem ovcí, maximální stav byl 1920 (2,5 mil. ks), dnes 150 – 200 tis. (pokles souvisí s užitím terénních vozidel), dnes chov pro sport (dostihy).

→ rybolov: Austrálie není soběstačná (loví se tuňák, makrela), ryby se dováží.
Nejvíce úrazů způsobených žralokem je na východním pobřeží Austrálie.

Rostlinná výroba

Využívá jen 2,5 % rozlohy Austrálie, z toho 56,5 % připadá na pšenici a 16 % na ječmen. V Austrálii je řada smíšených farem (mají rostlinnou i živočišnou výrobu), průměrná rozloha smíšené farmy je 500 ha.

Obilný pás – západní svahy Australských hor. Není zde pravidelná sklizeň, závisí na srážkách. Malé výnosy (1,2 t/ha).

Ječmen: JV a J Austrálie (pivovarnictví)

Rýže: v Novém Jižním Walesu (Murray-Darling)

Technické plodiny:

cukrová třtina Queensland (9. na světě; většina na vývoz)

bavlník: náročný na pracovní sílu, pěstování je málo rozvinuté (10. na světě), hlavně pobřeží Carpentarského zálivu.

tabák: sever Queenslandu, stát Victoria (kryje domácí spotřebu)

chmel: kryje domácí spotřebu pivovarnictví; Tasmánie

ovoce: Victoria (údolí Murray)...jablka, hrušky, meruňky

Queensland ... ananas, banány (vývoz)

Tasmánie ... jabloně

Lesní hospodářství – intenzivní těžba lesů, dnes zavedeny kvóty na těžbu dřeva.

Nový Zéland

Jméno podle nizozemské provincie Zeeland (= Přímořská země).

Maorové jej nazvali Aotearoa (= Dlouhý bílý mrak).

Od Austrálie je vzdálen 1600 km, obráceně je podobný Itálii.

Rozloha: 268 680 km², obyvatelstvo 3 819 762 (červenec 2000).

Konstituční monarchie s jednokomorovým parlamentem; Sněmovna reprezentantů má 97 míst (4 z toho Maorové).

3 základní ostrovy: Severní   114 688 km²
   ↓ (*Cookův průliv*)
   Jižní   150 451 km² (největší, říká se mu Země Nefritu)
   ↓ (*Foveauxův průliv*)
   Stewartův   1735 km²

Severní ostrov

přechází přes něj subdukční zóna (aktivní sopečná oblast; poslední aktivní projev v listopadu 1999 u ostrova White)

Severní ostrov + White se považuje za neaktivnější sopečnou oblast světa. Krystalické jádro obalené sopečnými tufy, neaktivnější je západní část ostrova (od třetihor stále vyklenována) a sopečná činnost a zemětřesení jsou zde neaktivnější.

Mt. Egmont – kuželovitá sopka

Ruapehu – naposledy aktivní 1945

Taupo – jezero 626 km² (pravděpodobně vzniklo zahrazením lávovým proudem).

Tarawera – sopka 1 100 m n. m. blízko Taupo, v její blízkosti se nacházely nejkrásnější sintrové terasy na světě (1886 byly výbuchem sopky zničeny).

ostrov White – kaldera vynořující se z vod zálivu

Ve velké části je zde využívána geotermální energie (jako na Islandu), např. geotermální Oahaki

Jižní ostrov

Obdélníkový tvar, zde se sopečná činnost neprojevuje, dosahuje velkých nadmořských výšek, nejvyšší hora Mt. Cook 3 764 m n. m., v severní a jižní části vystupují staroprvohorní pohoří (ložiska zlata, stříbra a rud)

na SZ Novozélandské Alpy (vyvrásněny v mladších prvohorách, na přelomu druhohor/třetihor další slabší vrásnění ⇒ přeměněny ve hřbet s aktivní sopečnou činností, dnes už vyhaslé). Na úbočí Mt. Cook mocné ledovcové splazy (silné zalednění, splazy klesají až do 200 m n. m.). Největší ledovce Tasmanův (138 km², splaz 7 km, končí v 730 m n. m.), ledovec Františka Josefa.

JZ pobřeží – mnoho fjordů, nejdelší je Thomsonova zátoka (40 km)

Milfordova zátoka – uváděna jako nejkrásnější

V pobřeží – oblast sopečného původu

Canterburská nížina (Canterburský záliv, záliv Pegasus) ... zasahují až k východnímu pobřeží svahy Alp ... řeky byly využívány hydroenergeticky

Je zde jeskyně Bohemia (jeskynní systém objevený českými speleology) ... zde se nachází ohromný dóm 60 x 110 m ... dóm „Sen Alberických jeskyňářů“

Podnebí

výrazné klimatické rozdíly (protáhlý SJ tvar), na severu podmínky jako u Středozevního moře, na jihu jako Skotsko (déšť, mlhy...), převládá západní proudění, dostatek srážek po celý rok ⇒ nejvyšší úhrny na západních svazích, Canterburská nížina na východě má 750 mm/rok.

Vodstvo

řeky dostatečně vodnaté

Waikato – na S ostrově (425 km)

Clutha – na J ostrově (322 km)

na S ostrově jezera sopečného původu, na j ostrově jezera ledovcová

Biogeografie

izolovaný vývoj ⇒ řada endemických druhů; nejsou zde hadi, pták kiwi (noční nelétavý, s výborným čichem), na S ostrově jeskyně Waitamo (jeskyně se zářícími červy – larvy vylučují lepkavou tekutinu s luciferinem).

Ovce ... 75 mil. ks (20 – 30 ovcí na 1 obyvatele)

druhý největší vývozce vlny (kvalita pastvin je nevhodná pro produkci masa).

1882 – první loď se zmrazeným masem do Evropy

pol. 19. stol. – zaveden chov ovcí merino (na vlnu), nejvíce ovcí se chová v Canterburské pánvi. Dříve zde žádní savci, jsou de černá prasata *cooks* (přivezena Cookem).

Socioekonomická charakteristika

první Evropan ... Abel Tasman 1642 (objevil Nový Zéland, měl jej za součást Neznámé jižní pevniny).

Další průzkum: 1769 James Cook – podrobná rekognostace

pol. 19. stol.: zvětšený zájem ze strany Francie a Anglie

1840 Francie založila Svaz pro kolonizaci ostrovů, vyslala loď k Novému Zélandu. Anglie se to dozvěděla a vyslala své loď – dorazily dřív („o pět minut“)

6. 2. 1840 Nový Zéland je kolonií Velké Británie (→ den Nového Zélandu)

první pěstěhovalci 1850, poté hospodářský rozvoj

1851 15 tis. ks ovcí

1852 částečná samospráva, osídlování hlavně Canterburské nížiny, centrum Christ Church (od 1861 má statut města)

60. léta 19. stol. ... objev zlata (nejvýznamnější na Severním ostrově 1867), těžba zlata na Severním ostrově do 1955

Maorské války

1843 – 1872 největší války v celé Oceánii (vyjma světové války)

1840 maorští náčelníci smlouva s Británií: Angličané získali svrchovanost nad Novým Zélandem a neměli zabírat půdu (což samozřejmě nedodrželi)

Maorové poražení (rozdrobení, neměli šanci zvítězit)

počátek 20. stol. – Nový Zéland odmítl stát se členem vznikající federace Australský svaz

1907 udělen statut dominia

parlamentní demokracie, hlavní město Wellington, úřední jazyky angličtina, maorština (nemá psanou formu)

Součástí Nového Zélandu jsou i:

Chathamské ostrovy ... sopečné ostrovy 963 km², 600 obyvatel

ostrovy Bounty ... objeveny 1788 kapitánem lodi Bounty

ostrovy Protinožců

Campbellův ostrov (výzkumná stanice) 14 km²

Zámořská autonomní území: Cookovy ostrovy
Niue (ložiska uranové rudy)

Zámořské území: Tokelau

Obyvatelstvo

3 819 762 (r. 2000)
hustota 12,9 obyv./km²

75 % žije na Severním ostrově

Národnosti: 74,5 % novozélandští Evropané
9,7 % Maorové
4,6 % ostatní Evropané
3,8 % Polynésané

Náboženství: 24 % anglikáni
18 % presbyteriáni
15 % katolíci

Maorové přišli 1350 z ostrova Hawaiki u Tahiti, předtím byl Nový Zéland osídlen Polynésany zvanými Morrori (národy splynuly)

Před příchodem Evropanů 5 velkých maorských kmenů (války, kanibalismus...)
Cook odhadl asi 100 000 Maorů (po maorských válkách bylo 42 000 Maorů)

1994 300 000 Maorů včetně míšenců (vysoký přírůstek)

3/4 Maorů žijí ve městech, 93 % na Severním ostrově, největší koncentrace v Aucklandu (největší polynéské město na světě)

maorština – jen 15 hlásek, každé slovo končí samohláskou, nemá psanou formu.

Jsou to skvělí řezbáři (výrobky z nefritu), žijí z cestovního ruchu.

Největší města: Auckland 886 000
Wellington 326 000

Hospodářství

struktura HDP: 69 % služby
23 % průmysl
8 % zemědělství

reformy na počátku 90. let (omezení vlivu státu v ekonomice)

Zemědělství: nerostné suroviny nevelké, těžba zlata, ropy, uhlí (Severní ostrov, vývoz do Japonska), potravinářský průmysl (mléko, máslo, maso)

energetika: 85 % vodní elektrárny
5 % geotermální elektrárny
nemají jadernou elektrárnu.